

Group of States against Corruption
Groupe d'États contre la corruption

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Kabul: 25 Mart 2022

GrecoRC4(2022)5

DÖRDÜNCÜ AŞAMA DEĞERLENDİRMESİ

Milletvekilleri, hâkim ve savcılar bakımından
yolsuzluğun önlenmesi

ÜÇÜNCÜ ARA UYUM RAPORU TÜRKİYE

GRECO'nun 90. Genel Kurulu'nda Kabul Edilmiştir
(Strazburg, 21-25 Mart 2022)

D
Ö
R
D
Ü
N
C
Ü

A
Ş
A
M
A

D
E
Ğ
E
R
L
E
N
D
İ
R
M
E
S
İ

I. GİRİŞ

1. Türkiye hakkında Dördüncü Aşama Değerlendirme Raporu, GRECO'nun 69'uncu Genel Kurulu'nda (16 Ekim 2015) kabul edilmiş ve Türkiye'nin izin vermesini müteakip, 17 Mart 2016 tarihinde kamuoyuna açıklanmıştır ([GrecoEval IV Rep \(2015\) 3E](#)). GRECO'nun Dördüncü Aşama Değerlendirmesi, "milletvekilleri, hâkim ve savcılar bakımından rüşvetin önlenmesini" ele alır.
2. GRECO'nun 77'nci toplantısında (16-18 Ekim 2017) kabul edilen [Uyum Raporu'nda\(GrecoRC4\(2017\)16\)](#), 22 tavsiyeden ikisinin Türkiye tarafından tatmin edici şekilde yerine getirildiği sonucuna varılmıştır. Bu sonuç göz önüne alındığında GRECO, Usul Kuralları'nın yeniden düzenlenen 31'inci Maddesinin 8.3'üncü Fıkrası uyarınca, tavsiyelere çok düşük düzeyde uyum sağlanmasının "genel anlamda tatmin edici olmadığı" kanaatine varmıştır.
3. GRECO'nun 82'nci toplantısında (22 Mart 2019) kabul edilen [Ara Uyum Raporu'nda](#), GRECO, milletvekilleri, hâkimler ve savcılar ile ilgili olarak, tavsiyelerinin yerine getirilmesine yönelik hiçbir somut ilerleme kaydedilmediğine ve Değerlendirme Raporu'nda belirlenen eksikliklerin giderilmeden, olduğu gibi kaldığına karar vermiştir. GRECO, Usul Kuralları'nın yeniden düzenlenen 31'inci Maddesinin 8.3'üncü Fıkrası uyarınca, tavsiyelere mevcut uyumun halen "genel anlamda tatmin edici olmadığı" sonucuna varmıştır.
4. GRECO'nun 86. Genel Kurulu'nda kabul edilen (29 Ekim 2020) [İkinci Ara Uyum Raporu'nda](#), GRECO, yirmi iki tavsiyeden üçünün Türkiye tarafından tatmin edici şekilde yerine getirildiği, dokuz tavsiyenin kısmen yerine getirildiği ve onunun ise yerine getirilmediği sonucuna varmıştır. GRECO, Usul Kuralları'nın yeniden düzenlenen 31'inci Maddesinin 8.3'üncü Fıkrası uyarınca tavsiyelere hali hazırda uyumun "genel anlamda tatmin edici olmadığı" kanaatindedir. Usul Kuralları'nın 32'nci Maddesinin 2.i) Fıkrasının uygulanmasına yönelik olarak, GRECO, Türkiye delegasyon başkanlığından, en geç 31 Ekim 2021 tarihine kadar, yerine getirilmeyen tavsiyelerin (özellikle tavsiyeler i ile xiii, xv ile xviii, xxi ve xxii başta olmak üzere) yerine getirilmesi açısından alınan tedbirlerle ilgili bir rapor hazırlamasını talep etmiştir. 29 Ekim 2021'de sunulan söz konusu rapor, işbu raporun temelini teşkil eder.
5. Bu [Üçüncü Ara Uyum Raporu](#), İkinci Ara Uyum Raporu'ndan bu yana bekleyen tavsiyelerin yerine getirilmesindeki ilerlemeyi değerlendirir ve Türkiye'nin bu tavsiyelere uyum düzeyine dair genel bir değerlendirme yapar.
6. GRECO, uyum süreci ile ilgili Raportörler atanması amacıyla Hollanda ve Hırvatistan'ı seçmiştir. Atanan Raportörler, Hollanda adına Sn. TessaLansbergen ve Hırvatistan adına Sn. MajaVitaljić olmuştur. Bu raporun hazırlanmasında, GRECO Sekreteryası kendilerine yardımcı olmuştur.

II. ANALİZ

7. GRECO, Değerlendirme Raporu'nda Türkiye'ye yönelik 22 tavsiyeyi ele almıştır. Uyum Raporunda GRECO, tavsiye xix ve xx'nin tatmin edici şekilde yerine getirildiği; tavsiye iii, iv, vii, x ve xxii'nin kısmen yerine getirildiği ve ii, v, vi, viii, ix, xi ile xviii, ve xxi'nin ise yerine getirilmediği sonucuna varmıştır. Bir gelişme kaydedilmediğinden bahisle, GRECO kalan tavsiyelere ilişkin Ara Uyum Raporu'nda aynı sonuçlara varmıştır. İkinci Ara Uyum Raporu'nda GRECO, tavsiye xiv'ün tatmin edici şekilde yerine getirildiği ve xiii, xv, xviii ve xxi'nin de kısmen yerine getirildiği kanaatindedir. Yerine getirilmeyen tavsiyelere uyum konusu aşağıda ele alınmıştır.

Tavsiye i.

8. *GRECO, yasama sürecinin şeffaflığının aşağıda belirtildiği şekilde artırılması yönünde tavsiyede bulunmuştur: (i) sivil toplum grupları ve vatandaşlar bakımından kamuoyunda istişarelerde bulunulmasına yönelik kuralların geliştirilmesi; (ii) kamuoyunda anlamlı düzeyde istişare edilmesine ve mecliste tartışılmasına imkân tanınması amacıyla, yasa taslaklarının uygun bir biçimde (örneğin çok sayıda birbiriyle ilgisiz yasal düzenlemenin tek bir paket olarak hazırlanmasından kaçınılması) ve yeterli zaman dilimi içerisinde sunulmasının sağlanması.*
9. GRECO, bu tavsiyenin yerine getirilmediğine dair önceki uyum raporlarındaki görüşlerine atıfta bulunur. Tavsiyenin ilk kısmıyla ilgili olarak, mevzuat hazırlıklarının ilk aşamalarında uzmanların veya sivil toplum temsilcilerinin görüşmelere çağrılmasının mümkün olmamasının ötesinde, yasama sürecinde kamuoyu istişarelerini düzenleyen kuralların halen mevcut olmadığını kaydetmiştir. Dolayısıyla, GRECO, tavsiyenin bu kısmının yerine getirilmediği sonucuna varmıştır. Tavsiyenin ikinci kısmıyla ilgili olarak, GRECO, TBMM'nin son üç yasama yılında torba yasaların sayısında endişe verici bir artış olduğunu belirtmiş ve tavsiyenin bu kısmının yerine getirilmediği kanaatine varmıştır.
10. Türk yetkililer, bu tavsiyenin yerine getirilmesinde kaydedilen ilerlemeye dair herhangi başka bir bilgi vermemiş olup şimdi bu tavsiyenin incelenmesine devam edildiğini belirtmiştir.
11. Herhangi bir somut gelişme olmadığından, GRECO, tavsiye i'nin yerine getirilmediği sonucuna varmıştır.

Tavsiye ii.

12. *GRECO, çeşitli çıkar çatışması durumlarını kapsayacak şekilde (hediyeler ve diğer avantajlar, yan faaliyetler, görev süresi bitimi sonrasında çalışma durumu, lobi faaliyetlerinde bulunan kişiler dâhil olmak üzere üçüncü taraflarla iletişim kurma, vs.), milletvekillerine yönelik etik davranış ilkelerinin kabul edilmesi yönünde tavsiyede bulunmuştur.*
13. GRECO, bu tavsiyenin yerine getirilmediğine dair önceki uyum raporlarındaki görüşlerine atıfta bulunur. GRECO, TMBB Üyelerine Yönelik Etik Davranış İlkeleri kanun tasarısının kabul edilmediğini kaydetmiştir. GRECO, ayrıca, bu tasarının bir çerçeve metin olduğunu ve hediyeler dâhil olmak üzere belirli konularda çok ayrıntılı hususları içermediğini belirtmiştir. GRECO, davranış ilkelerinin genel itibarıyla bir mevzuattan daha değişken olduğunun, daha fazla ayrıntı içerdiğinin ve daha esnek bir yönlendirme sağlayarak zaman içinde değiştiğinin altını çizmiştir. Tasarının mevcut yasama döneminde sunulacağına dair herhangi bir gösterge yoktur.
14. Türk yetkililer, bu tavsiyenin yerine getirilmesinde kaydedilen ilerlemeye dair herhangi başka bir bilgi vermemiş olup şimdi bu tavsiyenin incelenmesine devam edildiğini belirtmiştir.
15. Herhangi bir somut gelişme olmadığından, GRECO, tavsiye ii'nin halen yerine getirilmediği sonucuna varmıştır.

Tavsiye iii.

16. *GRECO, meclis çalışmaları esnasında ortaya çıkabilecek kişisel/mali çıkar çatışmaları durumlarında milletvekillerine yönelik "özel olarak bildirimde bulunma" koşulunun getirilmesi ve bu tür durumlar için kurallar belirlenmesi tavsiyesinde bulunmuştur.*
17. GRECO, bu tavsiyenin kısmen yerine getirildiği kanaatine vardığı İkinci Ara Uyum raporuna atıfta bulunur. Yetkililer, TBMM Üyelerine Yönelik Etik Davranış İlkeleri kanun tasarısının, her türlü kişisel/mali çıkar çatışması durumunda, Milletvekillerine, kamu yararını üstün tutma ve yasama görevlerini engelleyen muhtemel çıkar çatışmaları ile ilgili TBMM'yi bilgilendirme çağırısında bulunduğunu belirtirken; GRECO, söz konusu kanun tasarısında, özel olarak (ad hoc) bildirimde bulunma mevzuunda büyük önem taşıyan bir unsur olan bildirimlerin zamanlamasının yeteri kadar açık olmaması gibi çok net olmayan kısımların bulunduğunu kaydetmiştir. GRECO, tasarının mevcut yasama döneminde inceleneceğine dair bir emare bulunmadığını eklemiştir.
18. Türk yetkililer, bu tavsiyenin yerine getirilmesinde kaydedilen ilerlemeye dair herhangi başka bir bilgi vermemiş olup şimdi bu tavsiyenin incelenmesine devam edildiğini belirtmiştir.
19. Herhangi bir somut ilerleme olmadığından, GRECO, tavsiye iii'ün kısmen yerine getirildiği sonucuna varmıştır.

Tavsiye iv.

20. *GRECO, milletvekillerinin görev ve sorumluluklarıyla uyumlu olmayan yan faaliyetlerin gözden geçirilmesini ve bu faaliyetler sonucunda ortaya çıkabilecek çıkar çatışmalarına çözüm bulmak amacıyla kapsamlı ve uygulanabilir bir yasanın hazırlanmasını tavsiye etmiştir.*
21. GRECO, tavsiyenin kısmen yerine getirildiği yönünde önceki kanaatine atıf yapmıştır. Anayasa'nın 82. Maddesini kaldıran 6771 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile (21 Ocak 2017 tarihinde kabul edilmiştir) Milletvekiliği ile bağdaşmayan yan faaliyetleri, görev sonrası çalışma durumuyla ilgili olası kısıtlamaları, ihlal iddialarını inceleme usullerini ve mevcut yaptırımları sıralayan Milletvekillerine Yönelik Etik Davranış İlkeleri kanun tasarısını dikkate almıştır. GRECO, kanun tasarısının önceki yasama döneminde kabul edilmediğini ve henüz mevcut yasama döneminde de incelenmediğini gözlemlemiştir.
22. Türk yetkililer, bu tavsiyenin yerine getirilmesinde kaydedilen ilerlemeye dair herhangi başka bir bilgi vermemiş olup şimdi bu tavsiyenin incelenmesine devam edildiğini belirtmiştir.
23. Herhangi bir somut ilerleme olmadığından, GRECO, tavsiye iv'ün kısmen yerine getirildiği sonucuna varmıştır.

Tavsiye v.

24. *GRECO, (i) milletvekillerinin mal beyanında bulunma rejimine; kuralların ihlal edilmesine karşı etkin, orantılı ve caydırıcı yaptırımlar getirilmesinin yanı sıra mal beyanının doğruluğu ve gerçekliğini teyit eden bir sistemin eklenmesi ve (ii) Meclise sunulduktan hemen sonra bu mal beyanlarının içeriğinin kamuoyuna açıklanması (eşler ve bakmakla yükümlü olunan aile üyeleri ile ilgili bilgilerin kamuoyuna açıklanmasına gerek olmadığı anlaşılmıştır) hususlarında tavsiyede bulunmuştur.*

25. GRECO, tavsiyenin yerine getirilmediği sonucuna varan önceki uyum raporlarına atıfta bulunur. TBMM Üyelerine Yönelik Etik Davranış İlkeleri kanun tasarısının, mal beyanında bulunma süresini iki yılda bire düşürdüğü ve milletvekillerine yan faaliyetlerini bildirme yükümlülüğü getirdiği iddia edilirken GRECO, kanun tasarısının tavsiyeyi tamamıyla yerine getiremediğini, özellikle de mal beyanının doğruluğunu teyit eden bir sisteme veya mal beyanının kamuoyuna açıklanmasına dair herhangi bir atıf yapılmadığını göz önünde bulundurmıştır.
26. Türk yetkililer, bu tavsiyenin yerine getirilmesinde kaydedilen ilerlemeye dair herhangi başka bir bilgi vermemiş olup şimdi bu tavsiyenin incelenmesine devam edildiğini belirtmiştir.
27. Herhangi bir somut ilerleme olmadığından, GRECO, tavsiye v'in yerine getirilmediği sonucuna varmıştır.

Tavsiye vi.

28. *GRECO, yasama dokunulmazlığının kaldırılması sürecinin öncelik sırasına göre ele alınmasının ve milletvekilleri hakkında rüşvet suçlamasıyla yürütülen ceza soruşturmalarının engellenmemesinin sağlanması amacıyla kararlı tedbirlerin alınması hususunda tavsiyede bulunmuştur.*
29. GRECO, bu tavsiyenin yerine getirilmediği sonucuna varan önceki uyum raporlarına atıfta bulunur. Yetkililerin 20 Mayıs 2016 tarihli ve 6718 sayılı Kanunla Anayasa'ya eklediği geçici 20'nci Madde ile Adalet Bakanlığı, Başbakanlık, TBMM Başkanlığı veya Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığı tarafından, soruşturmaya yetkili veya soruşturma izni verecek makamlara ve Başsavcılıklar ile mahkemelere intikal ettirilen ve milletvekillerinin yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyalar bakımından 83. Maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesi uygulanmaz. Buna cevaben GRECO, geçici 20. Maddenin öncelikli amacının, her ne kadar dokunulmazlıklarını kaldırmak için milletvekilleri hakkındaki tüm dosyalarda uygulanacak olsa da, terörü destekleyen konuşmalar yapan milletvekillerinin yargılanmasına izin vermek olduğunu kaydetmiştir. Ayrıca, geçici niteliği dikkate alındığında, geçici 20'nci Maddenin yürürlüğe girdiği tarihte ve bunun uygulanmasından itibaren 15 gün içinde hazır olmayan tüm dosyalar, uygulanan eski sisteme göre ele alınmıştır.
30. Türk yetkililer, bu tavsiyeye dair herhangi yeni bir bilgi vermemiş olup şimdi bu tavsiyenin incelenmesine devam edildiğini belirtmiştir.
31. Herhangi bir somut ilerleme olmadığından, GRECO, tavsiye vi'nin yerine getirilmediği sonucuna varmıştır.

Tavsiye vii.

32. *GRECO, meclis yetkililerinin rüşvetin önlenmesi, çıkar çatışmaları ve etik davranışlar ile ilgili olarak milletvekillerine yönelik intibak ve hizmet-içi eğitim programları hazırlaması ve (ii) görev ve sorumluluklarıyla ilgili olarak milletvekillerine yönelik etik sorunlar ve muhtemel çıkar çatışmalarıyla ilgili gizli danışmanlık mekanizması kurulması hususlarında tavsiyede bulunmuştur.*
33. GRECO, bu tavsiyenin kısmen yerine getirildiği sonucuna varan önceki uyum raporlarına atıfta bulunur. Tavsiyenin ilk kısmıyla ilgili olarak, GRECO, milletvekillerinin etik davranışlarla ilgili belirli konulara değinen yazılı materyallere erişim sağlamalarına ek olarak, görevleriyle ilgili konularda eğitimlere gönüllülük esasında genel anlamda erişim sağladıklarını kaydetmiştir. Ancak, milletvekillerine yönelik intibak ve hizmet içi eğitim gerekliliğinin karşılanmasında eksiklikler

olduğunu tespit etmiştir. Gizli danışmanlıkla ilgili olarak ise, GRECO, TBMM Üyelerinde Yönelik Etik Davranış İlkeleri hakkında Kanun tasarısında gizli danışmanlıkla ilgili bir mekanizma (komisyon) kurulacağını ve bunun da olumlu bir adım olarak görüldüğünü kaydetmiştir. Ancak, bu kanun tasarısı önceki yasama yılında kabul edilmemiş ve şimdiki yasama yılında da henüz incelenmemiştir. GRECO, ayrıca, her ne kadar nispeten az sayıda danışmanlık talebi gelse de, TBMM Başkanlığı tarafından bu danışmanlık hizmetinin hâlihazırda sunulduğunu da kaydetmiştir.

34. Türk yetkililer, bu tavsiyeye dair herhangi yeni bir bilgi vermemiş olup şimdi bu tavsiyenin incelenmesine devam edildiğini belirtmiştir.
35. Herhangi bir somut ilerleme olmadığından, GRECO, tavsiye vii'nin kısmen yerine getirildiği sonucuna varmıştır.

Hâkim ve/veya savcılar bakımından rüşvetin önlenmesi

Tavsiye viii.

36. *GRECO, yürütme erkinden ve siyasi etkiden bağımsız olmasına yönelik muhtemel tehditlerle ilgili olarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSYK) bağımsızlığının güçlendirilmesi için kararlı tedbirler alınması hususunda tavsiyede bulunmuştur.*
37. GRECO, bu tavsiyenin yerine getirilmediği yönünde önceki kanaatlerine atıfta bulunur. GRECO, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSYK) 2017'de Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) olarak değiştirilmesinin ve HSK üyelerinin tamamının yürütme ve yasama erki tarafından seçilmesinin, bu Kurulu, eski HSYK yapısından dahi daha az bağımsız hale getirdiği yönünde ciddi endişelere sebep olduğunu hatırlatır. Bu gelişme, HSK ile ilgili olarak, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin CM/Rec(2010)12 sayılı Tavsiye Kararında belirtildiği üzere, özerk yargı kurumlarının üyelerinin en az yarısının kendi meslektaşları tarafından seçilmesini gerekli kılan uluslararası standartlarla açıkça uyumlu olmadığı sonucunu ortaya koymuştur. GRECO ayrıca, HSK'ya halen Adalet Bakanı'nın başkanlık ettiğini ve Adalet Bakan Yardımcısı'nın da Kurul üyesi olduğunu kaydetmiştir.
38. Türk yetkililer, Anayasa ve iç mevzuatta öngörüldüğü üzere HSK'nın bağımsız olduğu yönündeki tutumlarını yinelemiştir. Türk yetkililere göre, HSK'nın yapısı ve işleyişi ülkenin ihtiyaçlarını yansıtmaktadır ve dışarıdan herhangi bir siyasi etki altında kalmamaktadır. Her biri basit çoğunlukla karar alan iki dairede oluşan HSK'da, hâkim/savcılar hakkında alınan kararlara Genel Kurulda itiraz edilebilir.
39. GRECO, HSK'nın yapısının daha önceki uyum raporlarında (bkz. 37. paragraf) belirtilen ve Avrupa Konseyi'nin standartlarıyla ve hâkimlerin kariyeriyle ilgilenen bu tür özerk kurumların üyelerinin en az yarısının kendi meslektaşları tarafından seçilmesini gerektiren GRECO'nun standart uygulamasıyla doğrudan çeliştiği yönünde önceki kanaatini yinelemiştir. Mevcut haliyle HSK'ya halen Adalet Bakanı başkanlık eder ve Adalet Bakan Yardımcısı da Kurul üyesidir; ancak, diğer üyelerin hiçbiri hâkimler tarafından kendi meslektaşları arasından seçilmemektedir.
40. GRECO, tavsiye viii'in halen uygulanmadığı sonucuna varmıştır.

Tavsiye ix.

41. *GRECO, hâkim ve savcı adaylarının seçim ve mesleğe alım süreçleriyle ilgili olarak yargı erkinin müdahilliğinin ve sorumluluğunun önemli ölçüde artırılması hususunda tavsiyede bulunmuştur.*
42. GRECO, bu tavsiyenin uygulanmadığı yönünde önceki uyum raporlarındaki kanaatine atıfta bulunur. GRECO, yeni adayların mesleğe kabulünün son aşamasında, HSYK'nın yerine HSK'nın gelmesi dışında durumun değişmediğini kaydetmiştir. Adalet Bakanlığı'nın mesleğe kabul sürecinde öncü ve karar verici bir rol oynadığına dair Değerlendirme Raporu'nda ifade edilen mevcut durum değişmemiştir. Özellikle de mülakat heyetinin iki üyesi dışında, yani HSK Genel Sekreteri ve Adalet Akademisi'nin danışma kurulundan seçilen bir üye dışında, geri kalan beş üye Adalet Bakanlığı temsilcisidir. HSK, Adalet Bakan Yardımcısı da dâhil olmak üzere, hâkim ve savcı adaylarının mesleğe alımında öncü rol oynamaktadır. Bu bağlamda, HSK'nın yapısı açısından ifade edilen endişeler ve hiçbir üyenin hâkimler tarafından seçilmemesi ışığında GRECO, hâkimlerin seçim ve mesleğe alım süreçlerinde yürütme erkinin kontrolünün daha fazla artmasından endişe duymuştur.
43. Türk yetkililer, bu tavsiyeye dair herhangi yeni bir bilgi vermemiştir.
44. Herhangi bir yeni gelişme olmadığından, GRECO, tavsiye ix'un yerine getirilmediği sonucuna varmıştır.

Tavsiye x.

45. *GRECO, tüm hâkim ve savcı adaylarının, kamuoyuna açık ve Avrupa standartlarıyla uyumlu kesin ve nesnel kriterlere dayalı olarak etik davranış ve dürüstlük konularında denetlemeye tâbi olması hususunda tavsiyede bulunmuştur.*
46. GRECO, bu tavsiyenin kısmen yerine getirildiği sonucuna varan önceki uyum raporlarına atıfta bulunur. GRECO, daha önce bu tavsiyenin kısmen yerine getirildiği kanaatine sebep olan hususa ilişkin değişiklikten, yani artık akademisyen adaylara yönelik bazı denetimlerin/testlerin yapılıyor olmasından, memnuniyet duymuştur. Ancak, dürüstlük denetimleri ile ilgili mevcut kriterlerin tavsiyenin gerektirdiği ölçüde net olup olmadığı sorusu halen mevcuttur. GRECO, çok sayıda yönetmeliği incelemiş ve bu düzenlemelerin yargı mensubu olmadan önce doğrudan dürüstlük denetimlerine değinmediğini tespit etmiştir. Örneğin, Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te dürüstlük konularıyla ilgili hükümler bulunurken (örneğin, çıkar çatışması hakkında bir hüküm) söz konusu bu hükümler genel olarak kamu görevlilerine yöneliktir. Ancak GRECO, özellikle "onur", "saygınlık" ve "ahlaki davranış" gibi hâkim ve savcı adaylarının değerlendirilmesinde kullanılan kavramları netleştirmede kullanılan kriterleri sorgulamaktadır. Son olarak GRECO, 6 Mart 2019 tarihinde HSK tarafından yayınlanan Türk Yargı Etiği Bildirgesi'nde bulunan ilkeleri inceleyerek bu ilkelerin oldukça genel nitelikte olduğunu ve net bir kriter olarak sayılamayacağını tespit etmiştir. GRECO, Yargı Etiği Bildirgesi'nin sağladığı rehberliğin; onur", "saygınlık" ve "ahlaki davranış" olgularına netlik kazandıracığı konusunda ümitlidir.
47. Türk yetkililer, bu tavsiyeye dair herhangi yeni bir bilgi vermemiştir.
48. Herhangi bir gelişme olmadığından, GRECO, tavsiye x'un kısmen yerine getirilmediği sonucuna varmıştır

Tavsiye xi.

49. *GRECO, hâkim/savcılarının etik davranış ve dürüstlük hususundaki değerlendirmelerinin kamuoyuna açık ve Avrupa standartlarıyla uyumlu kesin ve nesnel kriterlere dayalı olmasına dair tavsiyede bulunmuştur.*
50. GRECO, bu tavsiyenin yerine getirilmediği sonucuna varan önceki uyum raporlarına atıfta bulunur. GRECO, Yargı Etiği Bildirgesi'nin (bkz. 46. Paragraf), bu tavsiyede gerektiği gibi tüm hâkim/savcılarının düzenli olarak değerlendirilmesine yardımcı olacak net ve nesnel kriterlerden ziyade, bir ilkeler listesi sunduğunu dikkate almıştır. Bu sebeple, yargı Etiği Bildirgesi söz konusu bu tavsiyeye dair yeterli bir yanıt olarak düşünülemez.
51. Türk yetkililer, Yargı Etiği Bildirgesi'nin hâkim/savcılarının değerlendirilmesi için bu tavsiyeyi karşıladığını ve Bildirge'nin adliyelerde sergilendiğini yinelemiştir. HSK'nın karar ve usulleri ile HSK Teftiş Kurulu'nun hazırladığı raporlarda Yargı Etiği Bildirgesi'ne atık yapılmıştır. Böylece, 20 Eylül 2019'de HSK Genel Kurulu ilk tavsiyesini vermiş ve Genel Kurul, 30 Nisan 2020'de de Yargı Etiği Bildirgesi'nin uygulanmasıyla ilgili bir tavsiyede bulunarak uygulamaya yönelik usul ve esasları belirlemiştir. Hâkim ve savcılara yönelik, sosyal medya kullanımı ile ilgili etik rehberlik sağlaması amacıyla, sosyal medyayı kullanma kılavuzu hazırlanmıştır.
52. GRECO, bu tavsiyenin amacının hâkim/savcılarının değerlendirilmesine yönelik kamuoyuna açık net ve nesnel kriterler belirlemek olduğunu hatırlatır. Bu amaç, GRECO'nun hâkim/savcılarının değerlendirilmesi için net ve nesnel kriterlerin bulunmadığı Yargı Etiği Bildirgesi gibi yargı etiği belgesi ile aynı anlama gelmez. GRECO, bu şekildeki önceki kanaatini değiştirmesini gerektiren herhangi bir durum görmemektedir. Yetkililer, bu konuda duruşlarını destekleyecek herhangi bir ek belge sunmamıştır.
53. GRECO, tavsiye xi'in halen yerine getirilmediği sonucuna varmıştır.

Tavsiye xii.

54. *GRECO, (i) hâkim/savcılarının yerlerinin rızalarına aykırı olarak değiştirilme olasılığının azaltılarak yargı mensuplarının görev sürelerine ilişkin teminatın önemli oranda güçlendirilmesini, bu tür süreçlerin nesnel kriterler baz alınarak yönlendirilmesini ve bir inceleme mekanizmasına (temyiz) tabi olmasını ve (ii) Adalet Bakanlığının geçici görevlendirmelerle ilgili sürece müdahil olma yetkilerinin kaldırılmasını tavsiye etmiştir.*
55. GRECO, önceki uyum raporlarında bu tavsiyenin yerine getirilmediği yönündeki kanaatine atıfta bulunur. Tavsiyenin ilk kısmına ilişkin, GRECO, hâkim ve savcılarının bir görev yerinden diğerine gönderilmesine karar verme hususunda HSK'nın rolünü ve bir yandan da Kurulun aynı zamanda temyiz makamı olarak işlev gösterdiğini kaydetmiştir. GRECO, HSK'nın yeni yapısıyla ilgili endişelerini ve bu yapının, aslında yargıda kariyeri düzenleyen makam olarak Kurul'un bağımsızlığı ve tarafsızlığı üzerindeki olumsuz etkisini yinelemiştir. Tavsiyenin ikinci kısmına ilişkin, GRECO, Adalet Bakanı'nın hâkimlerin kendi rızası dışında görev yerinin değiştirilmesi imkânını kaldırmak amacıyla, ilgili kanunda değişiklik yapmak için çalışmaların başlatıldığı bilgisini kaydetmiştir. Bu çalışma, doğru yönde atılmış bir adım olmakla beraber GRECO, Adalet Bakanı'nın halen HSK'da temsil edilmesi konusundaki endişelerini yinelemiştir.
56. Türk yetkililer; HSK'nın, hâkim/savcılarının görev yerini değiştirme yetkisi ile hâkim/savcısının talebi üzerine, kararların HSK'nın ilgili dairesince incelenmesi ve

bunun akabinde ilgili HSK Genel Kurulu'nda incelenmesi imkânına dair görüşlerini yinelemiştir.

57. GRECO, İkinci Ara Uyum Raporu'ndan bu yana durumda herhangi bir değişiklik olmadığını kaydeder ve önceki kanaatlerine atıfta bulunur. Tavsiyenin ilk kısmının halen yerine getirilmediği görüşündedir. Tavsiyenin ikinci kısmına ilişkin, geçici görevlendirme süreciyle ilgili Adalet Bakanı'nın yetkilerinin kaldırılması ihtimaline dair yetkililer yeni bir bilgi vermemiştir. Bu sebeple, tavsiyenin bu kısmı yerine getirilmemiştir.
58. GRECO, tavsiye xii'nin halen yerine getirilmediği sonucuna varmıştır.

Tavsiye xiii.

59. *GRECO, (i) çıkar çatışmaları ve dürüstlikle alakalı diğer hususlarda (hediyeler, reddi hâkim, üçüncü tarafla ilişkiler ve gizli bilgilerin ele alınması, vs.) yeterli ölçüde rehberlik sunan uygulamalı örnekler de dâhil olmak üzere hâkimlerin belirli görevleri için etik davranış ilkelerinin belirlenmesini ve (ii) bunların halka açık olmasını ve her sınıftan hâkimin eğitiminde kullanılmasını tavsiye etmiştir.*
60. GRECO, bu tavsiyenin kısmen yerine getirildiği sonucuna varan İkinci Ara Uyum Raporu'na atıfta bulunur. İnsan haklarına saygı, bağımsızlık, tarafsızlık, yerindelik, gizlilik, vs. gibi olgular çerçevesinde genel ilkeleri bir araya getiren Yargı Etiği Bildirgesi'nin kabul edilmesini dikkate alan GRECO, bu ilkelerin konuyla alakalı olmakla beraber daha genel ve soyut nitelikte olduğunu ve çok net tanımlanmamış olan çıkar çatışması ile üçüncü taraflarla iletişim gibi olgular başta olmak üzere bir dizi önemli mevzuunun tek bir yerde değil de farklı farklı ilkelere yayılarak ele alındığını gözlemlemiştir. Ayrıca, Yargı Etiği Bildirgesi, tavsiyede belirtilen ve gerekli görülen durumun aksine, çıkar çatışmalarında reddi hâkim meselesine değinmemiştir. Son olarak, Yargı Etiği Bildirgesi, her bir mesleğin kendine has özelliklerini göz önünde bulundurmamıştır; örneğin hâkimlerin ve savcılarının görevleri, doğası gereği birbirinden oldukça farklı olmasına rağmen Bildirge'de hâkimler ve savcılar için tüm ilkeler ayırım yapmadan aynı şekilde uygulanmıştır. GRECO, bu Bildirge ile ilgili her türlü rehberin uygulamaya dönük ve yeterince somut olmasını ve hâkimler ile savcılar bakımından farklılık içermesini ümit etmiştir.
61. Türk yetkililer, Yargı Etiği Bildirgesi'nin içeriğine dair herhangi yeni bir bilgi sunmamıştır.
62. Bir gelişme kaydedilmediğinden, GRECO, tavsiye xiii'ün kısmen yerine getirildiği sonucuna varmıştır.

Tavsiye xv.

63. *GRECO, (i) hâkim ve savcılara karşı disiplin soruşturması sisteminin, yürütme erklerinin usulsüz etkisinde kalmaksızın nesnel kriterlerin yönlendirdiği bir süreç tesis etmeyi amaçlayan geniş çaplı bir değerlendirmeye bağlı olmasını ve (ii) bu sürecin, tedbirlerin ve yaptırımların yargı makamlarının incelemesine tabi olmasını tavsiye etmiştir.*
64. GRECO, bu tavsiyenin kısmen yerine getirildiği sonucuna varan İkinci Ara Uyum Raporu'na atıfta bulunur. Tavsiyenin ilk kısmına ilişkin GRECO, hâkim ve savcılara karşı disiplin soruşturması sistemi bakımında, Adalet Bakanı başta olmak üzere, yürütme erklerinin usulsüz etkisinde kalmaksızın nesnel kriterlerin yönlendirdiği bir süreç tesis etmeyi amaçlayan geniş çaplı bir değerlendirmenin bulunmadığını kaydetmiştir. Ayrıca Adalet Bakanı, herhangi bir disiplin soruşturması açılmadan önceki sürece de müdahil olmaktadır. Tavsiyenin ikinci kısmında, GRECO, normal

kurallar uyarınca ihraç kararlarına karşı Danıştay'a itiraz edilmesinin mümkün olduğunu ve bunun da tavsiyenin bu kısmıyla uyumlu olduğunu kaydetmiştir. Ancak GRECO, HSK Genel Kurulu'nun, bir suç örgütü üyesi olmalarından veya örgütle bağlantılı olmalarından şüphelendiği takdirde hâkim ve savcılar doğrudan ihraç etme yetkisinin Temmuz 2021'e kadar uzatılması karşısında temyiz imkânı olmamasını endişeyle karşılamıştır. Bu bağlamda GRECO, HSK'nın yapısıyla ilgili endişelerini tekrar yinelemiştir.

65. Türk yetkililer, 1 Şubat 2018'de kabul edilen ve 8 Mart 2018'de Resmi Gazetede yayınlanan 7075 sayılı Kanun uyarınca Danıştay'ın; hâkim ve savcılar doğrudan ihraç edilmesi halinde, söz konusu ihraç kararının kesinleştiği tarihten itibaren altmış gün içinde başvuru yapılması koşuluyla, doğrudan ihraçlara karşı yapılan başvuruların incelenmesinden sorumlu ilk derece mahkemesi olarak hareket edeceğini ifade etmiştir. Aynı zamanda, 18 Temmuz 2021 tarihli 7333 sayılı Kanunun, HSK Genel Kurulu'nun, terör örgütü üyesi olmalarından veya terör örgütüyle iltisaklı veya bağlantılı olduğundan şüphelenilen hâkim ve savcılar doğrudan ihraç edilmesi konusunda karar verme yetkisini 31 Temmuz 2022'ye kadar uzattığını da belirtmiştir.

66. Tavsiyenin ilk kısmına ilişkin, herhangi bir somut gelişme olmaması nedeniyle GRECO, bu tavsiyenin yerine getirilmediğine kanaat getirir. Tavsiyenin ikinci kısmıyla ilgili olarak, yetkililerin verdiği yeni bilgiler ışığında GRECO, Danıştay'a yapılan itirazların hem normal hem de doğrudan ihraç kararlarına karşı olabileceğini kaydeder. Bu sebeple tavsiyenin ikinci kısmının tatmin edici şekilde yerine getirildiğine karar vermekle beraber GRECO, HSK Genel Kurulu'nun hâkim ve savcılar doğrudan ihraç edilmesi konusunda yetkisinin bir yıl daha uzatılmasını üzüntüyle karşılar.

67. GRECO, tavsiye xv'in kısmen yerine getirildiği sonucuna varmıştır.

Tavsiye xvi.

68. *GRECO, Adalet Bakanının, hâkim ve savcılar görev dokunulmazlıklarının kaldırılabilmesine ilişkin izin verebilme yetkisinin yargıya (örneğin, üst düzey hâkimlerden oluşan bir heyete veya HSYK'ya) devredilmesini ve bu hususun mevzuatta açık bir şekilde belirtilmesini tavsiye etmiştir.*

69. GRECO, daha önceki uyum raporlarında bu tavsiyenin yerine getirilmediğini kaydetmiştir. HSK Başkanı olarak Adalet Bakanı'nın, hâkim ve savcılar görev dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ilişkin izin verebilmesi hususunda yetkililerin herhangi bir değişiklik yapmadığını dikkate almıştır. GRECO, HSK'nın yapısının ve bu yapının kurulun bağımsızlığı üzerindeki etkisinin de bu tavsiye kapsamında önemine dair endişelerini yinelemiştir.

70. Türk yetkililer, bu tavsiyeye ilişkin güncellenen herhangi bir bilgi sunmamıştır.

71. Yeni bir gelişme kaydedilmediğinden, GRECO, tavsiye xvi'nin yerine getirilmediği sonucuna varmıştır.

Tavsiye xvii.

72. *GRECO, yürütme makamları ile Adalet Akademisi arasındaki kurumsal bağlantıların, yargının Akademinin esas muhatabı olarak katılımını güçlendirmek için yeniden incelenmesini tavsiye etmiştir.*

73. GRECO, bu tavsiyenin yerine getirilmediği sonucuna varan önceki uyum raporlarına atıfta bulunur. İkinci Ara Uyum Raporu'nda GRECO, daha önceden feshedilen Adalet

Akademisi'nin, Adalet Bakanlığı'ndan ayrı bir birim olarak yeniden kurulması memnuniyetle karşılamış ve Akademi'nin kuruluşunun yasal temelini kanundan ziyade Cumhurbaşkanlığı kararnamesine dayandığını ve bu sebeple de ilk etapta yürütme erkinden tam bağımsızlığının söz konusu olmadığını kaydetmiştir. GRECO, böyle bir yasal zeminin, Adalet Akademisi'nin varoluşunu yürütme erkinin iyi niyetine bağladığı hususunun altını çizmiştir. GRECO, ayrıca Adalet Akademisi'ni kuran 2 Mayıs 2019 tarihli ve 34 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne göre Akademi Başkanının Cumhurbaşkanı tarafından atanacağını ve Danışma Kuruluna da Adalet Bakan Yardımcısı'nın başkanlık edeceğini ve Adalet Bakanı'nın da Danışma Kurulu'nun üç üyesini Adalet Bakanlığı'nın üst kademe görevlileri arasından seçeceğini kaydetmiştir. Bu durum, yürütmenin Adalet Akademisi üzerindeki etkisinin devam ettiğini gösterir. Sonuç olarak, tavsiyenin gereklilikleri ışığında, bu durum bir iyileşme olarak görülemez.

74. Türk yetkililer, Adalet Akademisi'nin yürütme erkinin etkisinden bağımsız ve özgür olduğunu yineleyen tutumlarını sürdürmüştür. Adalet Akademisi, Başkanlık ve Danışma Kurulu'ndan oluşur. Başkanlık, Başkan ve daire başkanlarından oluşur. Başkan, Yargıtay üyesi seçilebilme koşullarını taşıyan birinci sınıf hâkimler arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Akademi Başkanlığı altında dört daire başkanlığı ile altı akademik merkez bulunur. Meslekte sekiz yılını tamamlamış olan hâkim ve savcılar, Adalet Akademisi'nde tam zamanlı olarak görev yapabilirler. Yetkililer, İkinci Ara Uyum Raporu'nda (93. Paragraf) detaylı olarak anlatıldığı şekilde, Danışma Kurulu'nun yapısını yinelemiştir. Ayrıca, meslek öncesi eğitim programını vermek için dokuz bağımsız akademik uzmandan oluşan Akademik Kurul'un oluşturulduğunu belirtmiştir. Yetkililer aynı zamanda, "Adalet Akademisi'nin çoğulculuk, katılımcılık ve şeffaflık ilkeleri doğrultusunda görev yapacağı ve tarafsızlığının güçlendirileceği" hususunun belirtildiği İnsan Hakları Eylem Planı'na işaret etmiştir".
75. GRECO, Adalet Akademisi'nin kuruluşuyla ilgili olarak yetkililerin tekraren verdiği bilgilere rağmen, Adalet Akademisi'nin kuruluşunun yasal dayanağı halen aynı olduğu ve Akademi'nin varlığını Cumhurbaşkanı'nın kararına bağladığını kaydeder. Ayrıca, Akademi'nin yönetici kadrolarına atanmanın da halen yürütmenin kontrolünde olduğunu kaydeder. Akademi Başkanı, Cumhurbaşkanı tarafından atanır; Danışma Kurulu Başkanlığı'na Adalet Bakan Yardımcısı başkanlık eder ve bazı üyeler de Adalet Bakanı tarafından seçilir. İdari ve teknik personelin istihdam edilmesi, yürütmenin Adalet Akademisi'nin idaresi ve yönetici kadrosu üzerindeki ve eğitim programlarının geliştirilmesi üzerindeki etkisini azaltmamıştır. GRECO, Değerlendirme Raporu'nda "Adalet Akademisi'nin tercihen yargının bir kolu olarak görülmesi gerektiği ve Bakanlığın idari meselelerle ilgili sürece müdahil olması halinde bunun asgari düzeye indirilmesi gerektiği" konusunun altını çizmiştir (196. Paragraf).
76. GRECO, tavsiye xvii'nin halen yerine getirilmediği sonucuna varmıştır.

Tavsiye xviii.

77. *GRECO, hâkim ve savcılar için geliştirilen özel hizmet içi eğitimin, bu birbirinden ayrı iki meslek bakımından tesis edilecek etik norm ve davranış kurallarıyla aynı doğrultuda yolsuzluğun önlenmesi ve yargı etiği konularında düzenli eğitimlerin de verilmesi şeklinde genişletilmesini tavsiye etmiştir.*
78. GRECO, bu tavsiyenin kısmen yerine getirildiği sonucuna varan İkinci Ara Uyum Raporu'na atıfta bulunur. GRECO, Yargı Etiği Bildirgesi ve dürüstlük konularında hem hâkimlere hem de savcılara düzenli olarak dersler verilmesi sayesinde kaydedilen ilerlemeyi memnuniyetle karşılamıştır. Ancak, tavsiyenin tam olarak yerine getirilmiş sayılması için, her meslek için uygulamaya yönelik eğitimlerin daha

spesifik olması ve Yargı Etiği Bildirgesi ile ilgili gelecekte kabul edilecek kılavuz temelinde güncellenmesi gerekmektedir.

79. Türk yetkililer, hâkim ve savcı adaylarına, etik ilkeler eğitimi vermek ve onların bu alanda bilgi, beceri ve yetkinliklerini artırmak amacıyla Adalet Akademisi bünyesinde Kişisel Gelişim Eğitimi Merkezi'nin kurulduğunu bildirmiştir. Hazırlık eğitim programının bir parçası olarak hâkim ve savcı adaylarına eğitim verilmekte ve nihai aşamada da bu eğitim her iki mesleğe özgü olarak devam etmektedir. Her mesleğe özgü ayrı örneklerin yer aldığı Yargı Etiği kursu, gelecekteki mesleğini seçen adaylara verilir. Ayrıca, Adalet Akademisi müfredatının bir parçası olarak verilen "Hâkim ve cumhuriyet savcılarına yönelik disiplin işlemleri" ve "Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi" ile ilgili kurslarda, yargı etiği konusu ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.
80. GRECO, yetkililerin verdiği bilgileri kaydeder. Eğitim programının sonunda, etik davranış eğitimlerinin her mesleğe (hâkimlik ve savcılık için ayrı) özgü olarak verilmesini memnuniyetle karşılar. Ancak GRECO, her bir meslek için (yalnızca adaylar değil, aynı zamanda kürsüdeki hâkim ve savcılar için) ayrı ayrı ve düzenli hizmet içi eğitimlere temel teşkil edecek olan Yargı Etiği Bildirgesi ile ilgili kabul edilmiş herhangi bir açıklayıcı kılavuzdan haberdar değildir.
81. GRECO tavsiye xviii'in kısmen yerine getirildiği sonucuna varmıştır.

Tavsiye xxi.

82. *GRECO, (i) özellikle çıkar çatışmaları ve dürüstlikle alakalı diğer konularda (hediyeler, reddi hâkim, üçüncü tarafla ilişkiler ve gizli bilgilerin ele alınması vs.) yeterli rehberlik sunan, uygulamaya dönük örnekler de dâhil olmak üzere, savcılarının belirli görevleriyle ilgili etik davranış ilkelerinin tesis edilmesini ve (ii) bunun kamunun erişimine açık olmasını ve her sınıftan savcının eğitiminde kullanılmasını tavsiye etmiştir.*
83. GRECO, bu tavsiyenin kısmen yerine getirildiği kanaatine vardığı İkinci Ara Uyum Raporu'na atıfta bulunur. GRECO, Yargı Etiği Bildirgesi'nin kabul edilmesini ve yayınlanmasını memnuniyetle karşılamıştır. Bununla birlikte, önceki açıklamaların aksine, savcılara yönelik olarak, savcılık mesleğinin hususiyetlerini dikkate alacak özel hiçbir madde bulunmamasını üzüntüyle karşılamıştır. Bundan başka, Yargı Etiği Bildirgesi çıkar çatışması durumlarında reddi hâkim konusunu ele almamıştır. Ayrıca, bildirmede yer alan ilkeler oldukça soyut kalmış ve çıkar çatışması kavramı açık bir biçimde tanımlanmayarak, söz konusu kavrama birkaç maddede değinilmiştir. Son olarak, kılavuz hazırlığı devam etmekteydi. Bu itibarla, bildirmede yer alan ilkelerin oldukça genel mahiyette (örneğin hediyeler hususunda) ve hâkimlik ve savcılık meslekleri arasında bir ayırım yapmıyor oluşunu göz önünde bulunduran GRECO, şayet gerçek anlamda işler ve verimli olmaları bekleniyorsa, bu tür kılavuz ilkelerin, savcılık görevlerinin günlük ifasına uyarlanabilecek somut örnekler içermesi gerektiğini kaydetmiştir.
84. Türk yetkililer, bu tavsiyeye dair herhangi yeni bir bilgi vermemiştir.
85. Herhangi bir ilerleme olmadığından, GRECO tavsiye xxi'in kısmen yerine getirildiği sonucuna varmıştır.

Tavsiye xxii.

86. *GRECO, (i) bu tür durumları savcılık müessesesinin hiyerarşik yapısı içerisinde bildirme yükümlülüğü de dâhil olmak üzere, savcılar yönünden reddi hâkime ilişkin*

açık kuralların/kılavuz ilkelerin geliştirilmesini ve (ii) savcılarının bu standartlara uymaması halinde başvurulacak tedbirlerin sağlanmasını tavsiye etmiştir.

87. GRECO, önceki uyum raporlarında yer alan, bu tavsiyenin kısmen yerine getirildiği yönündeki sonuçlarına atıfta bulunur. İkinci Ara Uyum Raporu'nda GRECO, önceki açıklamaların aksine, Yargı Etiği Bildirgesi'nin çıkar çatışması durumlarında reddi hâkim hususunu ele almamış olmasını üzüntüyle karşılamıştır. Bildirge, savcılarını, hakkında soruşturma yürüttükleri ve çekilmeleri gereken davalarda bir çıkarlarının bulunup bulunmadığını beyan etmelerini gerektirecek yasal bir yükümlülük ortaya koymayıp; sadece, *diğerlerinin yanı sıra*, ilgili savcı veya baktığı dosyanın taraflarının dikkatine sunabileceği üzere, davadan sorumlu savcıyı ilgilendiren bir çıkar çatışmasının bulunduğu bildirildiği hallerde, Başsavcının savcıyı davadan alma yetkisini haiz olmasını öngörmüştür. GRECO, başta bu tür durumların savcılık müessesesinin hiyerarşik yapısı içerisinde bildirilmesine yönelik bir şart konulması ve ihlâl durumunda uygulanacak yaptırımların açıklanması olmak üzere, savcılar yönünden reddi hâkime ilişkin açık kurallara ihtiyaç duyulduğunu değerlendirmiştir.
88. Türk yetkililer, bu tavsiyeye dair herhangi yeni bir bilgi vermemiştir.
89. Herhangi bir ilerleme olmadığından, GRECO, tavsiye xxii'nin kısmen yerine getirildiği sonucuna varmıştır.

III. SONUÇLAR

90. **Yukarıda belirtilen hususlar göz önüne alındığında GRECO, tavsiyelerin önceki raporla aynı seviyede yerine getirilmiş olduğu sonucuna varmaktadır. Türkiye, Dördüncü Tur Değerlendirme Raporu'nda yer alan yirmi iki tavsiyeden üçünü tatmin edici şekilde yerine getirmiş veya ele almıştır.** Geriye kalan tavsiyelerden dokuzu kısmen yerine getirilmiş, on tanesi ise yerine getirilmemiştir.
91. Daha açık bir ifade ile; tavsiye xiv, xix ve xx tatmin edici şekilde yerine getirilmiş; tavsiye iii, iv, vii, x, xiii, xv, xviii, xxi ve xxii kısmen yerine getirilmiş ve tavsiye i, ii, v, vi, viii, ix, xi, xii, xvi ve xvii yerine getirilmemiştir.
92. Milletvekilleriyle ilgili olarak, İkinci Ara Uyum Raporu'nun kabul edilmesinden bu yana GRECO tavsiyelerinin yerine getirilmesine yönelik somut herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. GRECO, Değerlendirme Raporu'ndan bu yana hiçbir gelişme kaydedilmemiş olmasını üzüntüyle karşılamaktadır. Milletvekillerine Yönelik Etik Davranış İlkeleri Kanun tasarısı, önceki yasama meclisi tarafından incelenmemiş olup, mevcut yasama meclisinde görüşülmeyi beklemektedir. Ayrıca, GRECO tarafından daha önce de belirtildiği üzere, bu kanun tasarısı, ilgili birtakım konularda (örneğin hediyeler, çıkar çatışmalarının özel olarak bildirilmesi, malvarlığı beyanlarının doğrulanması ve kamuya duyurulması vs.) yeterli ayrıntıdan yoksun çerçeve bir metin oluşturmaktaydı. İlâveten, daha önce Uyum Raporu'nda da vurgulandığı üzere, yasama sürecinde kamuoyu görüşünün alınmasına ilişkin kuralların belirlenmesi suretiyle yasama sürecinin şeffaflığının sağlanması ihtiyacı ile milletvekillerinin dürüstlüğü temin etmeye yönelik tedbirlerin (örneğin daimî bir gizli danışma mekanizması, göreve alıştırma ve meclis etik davranış ilkelerine ilişkin hizmet içi eğitim) bulunmaması dâhil olmak üzere, Değerlendirme Raporu'nda altı çizilen bir dizi eksiklik halen ele alınmayı beklemektedir.
93. Hâkimler ve savcılar ile ilgili olarak, Yargı Etiği Bildirgesi ayırım yapmaksızın hem hâkimleri hem de savcılarını kapsamaktadır. Bununla birlikte, daha önce GRECO tarafından belirtildiği üzere, bildirge bir dizi genel ilke içermekle birlikte, oldukça soyuttur; bildirgeye, tercihen ayrı belgelerde, hâkim ve savcılara özgü görevlerin hususiyetlerini dikkate alan ve her bir mesleğe ilişkin somut örnekler sunan bir

kılavuz eklenmesi gerekmektedir. Çıkar çatışmalarının açık bir tanımı bulunmamakta; hediyeler ve üçüncü taraflarla temaslara ilişkin kuralların kayda değer şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. İlâveten, önceki açıklamaların aksine, reddi hâkim konusu Yargın Etiği Bildirgesi'nin dışında bırakılmıştır.

94. Daha önce belirtildiği üzere, yargı bağımsızlığını zayıflatan ve aynı zamanda yargının Değerlendirme Raporu'nun kabul edildiği döneme kıyasla yürütme ve siyasal erklerden daha az bağımsız görünmesine yol açan temel yapısal değişiklikler, GRECO'nun tavsiyelerinin altında yatan gerekçeler olmaya devam etmektedir. Önceki raporlarında GRECO tarafından vurgulandığı üzere, kısa bir süre önce tesis edilen ve - önceki Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSYK) yerini alan - Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun (HSK), Cumhurbaşkanı ve TBMM tarafından belirlenen üyelerden oluşması ve üyelerin hiçbirinin hâkim ve savcılarının kendileri tarafından seçilmiyor olması, bağımsız ve özerk yargıya ilişkin Avrupa standartlarıyla çalışmaktadır. Ayrıca, yürütme, yargının işleyişi hususunda, hâkim ve savcı adaylarının seçim ve hizmete alım süreci, adlî makam sahiplerinin görev yerlerinin kendi rızaları dışında değiştirilmesi, disiplin işlemleri ve savcı ve hâkimlerin eğitimi gibi bir dizi kilit konudaki güçlü etkisini sürdürmüştür. Hâkim ve savcılarının eğitimi konusunda, Yargı Etiği Bildirgesi hakkında dersler başlamış olup, savcı ve hâkim adaylarına daha uygulamaya dönük bir eğitim sunulmaktadır. GRECO bununla birlikte kürsüdeki hâkim ve savcılara, Yargı Etiği Bildirgesi'nin kılavuzuna dayanarak, uygulamaya yönelik ve her meslek için farklılaştırılmış eğitim verilmesi gerektiğini yinelemektedir.
95. Yukarıdakiler ışığında GRECO, Usul Kuralları'nın yeniden düzenlenen 31'inci maddesinin 8.3'üncü fıkrası uyarınca, tavsiyelere mevcut uyumun halen "genel anlamda tatmin edici olmadığı" sonucuna varmıştır.
96. Usul Kuralları'nın 32'inci maddesinin 2.i) fıkrası gereğince GRECO, Türkiye Delegasyon Başkanlığından, en geç 31 Mart 2023 tarihine kadar, kalan tavsiyeleri (tavsiye i ila xiii, xv ila xviii, xxi ve xxii) yerine getirmek üzere alınan tedbirlere ilişkin bir rapor sunmasını talep eder.
97. İlâveten, 32'inci maddenin 2'inci fıkrasının (ii) (c) bendi uyarınca GRECO, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ni; Türkiye Dışişleri Bakanı'na, dikkatini ilgili tavsiyelere uyulmadığına çeken bir mektup göndermeye davet eder.
98. GRECO son olarak Türk yetkilileri, raporun mümkün olan en kısa süre yayınlanması için izin vermeye, raporu ulusal dile tercüme etmeye ve tercüme kamuya açıklamaya davet eder.